2007

SANSKRIT

PAPER–I

Full Marks : 100

Time : 4 hours

The figures in the right-hand margin indicate full marks.

Candidates are required to give their answers in their own words as far as practicable.

First Half

1. अधोलिखितेषु मन्त्रेषु यत् किमपि मन्त्रद्वयमृषिर्छन्दोदेवतोल्लेखपूर्वक सायणानुसारं सरलसुरगिरा व्याख्यायताम्॥ 8 × 2 = 16

(a) इन्द्रवायू इमे सुता उप प्रयोभिरा गतम्

इन्दवो वामुशन्ति हि॥

(b) अश्विना यज्वरीरिषो द्रवत्पाणी शुभस्पती।

पुरुभुजा चनस्यतम्॥

(c) यदङ्ग दाशुषे त्वमग्ने भद्रं करिष्यसि

तवेत्तत्सत्यमङ्गिरः॥

(d) स नः पितेव सूनवेऽग्ने सूपायनो भव।

सचस्वा नः स्वस्तये॥

(Turn Over)

(e) वाय उक्थेभिर्जरन्ते त्वामच्छा जरितार:

सुतसोमा अहर्विद: ॥

2. **अधस्तनेषु भास्यपङ्क्तिद्वयं विस्पष्टं व्याख्यायताम्।** 4 × 2 = 8

(a) वायवायाहीत्यारयस्तृया: प्रउगशस्त्रे विनियुक्ता: ।

(b) तस्मिन्सूकते प्रथमाया क्षयो द्वित्तीयस्यां पवमानेष्ढौ स्विष्ढकृतो याज्यात्वेन विनियोग: ।

(c) आश्विनस्तृय: प्रातरनुवाकस्याश्विने क्रत्तौ विनियुक्त: ।

(d) अग्नीषोमप्रणयने 'उप त्वाग्ने' इत्यादिकोरनुवयनीयस्तृय: ।

अथवा

अधस्तनेषु मन्त्रेषु द्वयोर्भावार्थ: सायणदिशा सरलसुरगिराविलिख्यताम्।

(a) ब्राह्मणोऽस्य मुखमासीद्बाहू राजन्य: कृत: ।

ऊरू तदस्य यद्वैश्य: पद्भ्यां शूद्रो अजायत्त ॥

(b) यत्प्रज्ञानमुत येतो धृतिश्च यज्ज्योतिरन्तरमृतं प्रजासु ।

यस्माज्न ऋत्ते किञ्चन कर्म क्रियते तन्मे मन: शिवसङ्कल्पमस्तु ॥

(c) सुषारथिरश्वानिव यन्मनुस्यान्नेनीयते, भीशुभिर्वाजिन इव

हृत्प्रतिष्ठं यदजिरं जविष्ठं तन्मे मन: शिवसङ्कल्पमस्तु ॥

(d) एतावानस्य महिमातो ज्यायाँश्च पुरुष: ।

पादोऽस्य विश्वा भूतानि त्रिपादस्यामृत्तं दिवि ॥

3. अग्निशब्दस्य निर्वचनं सायणभाष्यरीत्या प्रदर्श्यताम्। $8 \times 1 = 8$

अथवा

शिवसंकल्पमिति सूक्तमवलम्व्य मनसः स्वरुपं प्रतिपाद्यताम्।

4. अधोलिखितानां पदानां द्वयोः व्याकरणदिशा साधनप्रक्रिया लिख्यताम्।
दीदिविम्, वक्षति, दिवेदिवे, रिशादसम् 8

अथवा

प्रथमप्रश्नान्तर्गतस्य कश्यन मन्त्रस्य पदापाठं प्रदर्श्य
तत्र यथेच्छं द्वयोः पदयोः सूत्रोल्लेखपूर्वकं स्वराः साध्यताम्।

5. कठोपनिषदः कस्मिन् वेदे अलर्भवः ? तत्र आत्मस्वरुपं सम्यगालोच्यताम्।
10

अथवा

(a) "लोकः परश्य लोकः सर्वाणि य भूतान्यस्यैवैतानि सर्वाणि निःश्वसितानि।

(b) तं दुर्दर्शं गूढमनुप्रविष्टं गुहाहितं गहवरेष्ठं पुराणम्।
अध्यात्मयोगाधिगमेन देवं मत्वा धीरो हर्षशोकौ जहाति॥"

(c) येयं प्रेते विचिकित्सा मनुष्येऽस्तीत्येके नायमसीत्ति यैक।
एतद् विद्यामनुशिपृस्वयाहं वराणमेष वरस्तृतीयः॥"

—उपरिलिखितानां द्वितयस्य भावार्थः सरलसुरगिरा लिख्यताम्।

6. पञ्चमहायज्ञाः केषां करणीयाः ? तत्र ब्रह्मयज्ञस्वरुपं सम्यगालोय्यत्ताम्।
पञ्चमहायज्ञाः कस्मिन् वेदभागे प्राप्यते ? 10

अथवा

शुनःशेपोपाख्यानं कस्यचित् ब्राह्मणभागस्यात्तर्गतः ? शुनःशेपः कः ? शुनः शोपोपाख्यानं प्राचीनभारते पुरुषमेधस्य उदाहरणमेकम् न वा—इति आलोच्यताम्।

Second Half

1. अधोलिखितेषु किमपि सन्दर्भद्वयं व्याख्येयम्। $2 \times 8 = 16$

   (a) पूर्वापरीभूतं भावमाख्यातेनाचष्टे—व्रजति, पचतीति।

   (b) पुरुष-विद्याऽनित्यत्वात् कर्म-सम्पत्तिर्मन्त्रोवेदे।

   (c) न निर्बद्धा उपसर्गा अर्थान्निराहुरिति शाकरायन:।

   (d) उच्चावचेष्वर्थेषु निपतन्ति।

   (e) अविद्यमाने सामान्यऽप्यक्षर-वर्ण-सामान्यन्निर्ब्रूयात्

2. यास्काचार्यस्य निरूक्तग्रन्थमवलम्ब्य—निम्नाङ्कितेषु पदेषु कस्यापि पदत्रयस्य निर्वचनं क्रियताम्।

   उषा, मेध, वाक्, उदक, नदी, आदित्य। $3 \times 3 = 9$

3. मन्त्रभागस्य प्रामाण्यं पूर्वोत्तरपक्षपुरस्तरं सायण दिशा प्रतिपाद्यताम्। 15

अथवा

वेद पौरूषेय: अपौरूषेयो वा इति सयुक्तिकं निरूप्यताम्।